

Amerikansk självprövning

I DEN STRÖM av böcker kring det stora inbördeskriget som under detta jubileumsår flödar i Amerika har redan kommit åtminstone ett betydande arbete, värt att läsa och begrunda även utanför USA. Författaren till denna korta och koncentrerade skrift är Robert Penn Warren, poet, romanförfattare och vetenskapsman, med det gamla och det nya Södern i centrum av intresset. I *The Legacy of the Civil War* (Random House, 2:75 dollar) mediterar han kring hundraårsminnet, söker ge en bild av vad kriget betytt i Amerikas idéhistoria och vad det betyder för amerikansk politik av i dag. Hans reflexioner är kanske ibland alltför konstruktiva och fantasirika, men de innehåller tillräckligt mycket realism för att vara en lysande introduktion i amerikanskt tankeliv.

Inbördeskriget är enligt amerikansk föreställning den stora, enastående händelsen i vår historia, börjar Warren. Först med detta krig kom USA att bli en nation, en union, en enhet, betraktad som framtidens och framstegets verktyg inte bara för amerikanerna, utan för hela världen. Det blev en självklar sak att med Woodrow Wilson förklara att Amerika är det enda idealistiska landet i världen. Amerika, av statens grundare tänkt som en idyll fjärran från världens yra, blev ödet folk, kallat att rena och ordna världen. Inbördeskriget var den hemliga förskolan till 1917-1918 och 1941-1945, liksom till de stora politiska aktionerna efter andra världskriget.

Många motiv flätades samman i denna skärpning, förstoring och aktivisering av den amerikanska myten. Kriget ansågs, och detta var dess storhet, ha utkämpats för två idéer, unionens sammanhållning och, än viktigare, slaveriets avskaffande. Det hade medfört lidanden och offer, kring vilka legender kunde vävas, måste vävas. Dess resultat, åtminstone dess skenbara resultat, blev väldig invandring, materiellt uppsving, ekonomisk och politisk makt, obegränsad självtillit. De stora gestalterna under revolutionstiden hade varit starka, handlingskraftiga, enkla män; inbördeskrigets hjältar var mera fängslande genom att också vara känsliga, komplicerade, tveksamma. Det gällde Grant, som så osäkert svävade mellan fylleri och fältherreskap, Lee med sina dubbla lojaliteter och sin ömsinhet, Davis, bitter, fanatisk och förtvivlad, och, framför alla andra, Lincoln, som i sin förening av melankoli, praktisk duglighet, retorisk kraft och pinande medkänsla blev idealiet för nationen och nästan för världen. Triumfen och offret smälte samman hos

Robert Penn Warren — om det amerikanska inbördeskrigets lärdomar.

den man som på resan från det erövrade Richmond tillbaka till Washington och döden deklamerade Macbeth för generalerna och stannade vid dessa rader:

Duncan is in his grave;

After life's fitful fever he sleeps well;

Treason has done his worst; nor steel, nor poison,

Malice domestic, foreign levy, nothing

Can touch him further.

De drag, de föreställningar som kriget formade hos den besegrade Södern och den segrande Norden var olika. Warren sammanfattar dem under beteckningarna Det Stora Alibit och Dygdens Skattkammare. Alibit för Södern innebär, som varje resenär har tillfälle att observera, att nederlaget och rekonstruktionsperioden åberopas som ursäkter för allting: okunnigheten, fördomarna mot och förtrycket av negrerna, de ekonomiska svårigheterna (hur vanligt det är att skylla efterblivenheten i näringslivet på kriget för hundra år sedan påminner Galbraith om i sin senaste bok). Man romantiserar den gamla goda Södern och ser dess sönderbrytande som orsaken till allt ont. I hägnet av general Lee och Dixie, i något slags kamp mot Shermans segrande armé lyckas kräk och lymfilar som Faubus, Talmadge och Eastland att hetsa mot plågade och försvarslösa negrer.

Men Dygdens Skattkammare bjuder trots skillnaden på liknande behag. Även här har man förlåtelse och försoning på lager. I årtionden kunde politikerna uppträda som postuma hjältar genom att tala om Lincolns offerdöd och Grants ädelmod vid Appomattox. Och ännu: lever man inte som arvtagare till de stora segrande idealisterna, har inte historien givit avlat för alla synder i

det förgångna, i nuet och i framtiden? "Från början hade Amerika haft ett rejält bagage av egenrättfärdighet och fariseism, men med inbördeskriget flödade nåden även för de svåraste syndare... Man löper risken att isolera sig i självgodhet, belägrad av lägre stammar utanför lagen".

Denna segerns, maktens och välståndets fara såg några redan i triumfens ögonblick. Herman Melville skrev att "makt utan heigelse" kunde fördärva, och i 1866 års upplaga av "Battle Pieces" (poemen från inbördeskriget) uttryckte han sitt hopp om "att denna vår tids fruktansvärda historiska tragedi inte skall ha spelats utan att ge hela vårt älskade land lärdom genom medkänsla och skräck".

Detta amerikanska försök till självprövning — vilket inte är ett isolerat aktstycke, utan snarare representativt för det intellektuella Amerika — slutar med några ord om den lärdom som borde hämtas ur inbördeskriget. "Då vi går tillbaka till åren 1861-1865 ser vi hur enskilda människor, trots misslyckanden, blindhet och försvindelser, kan för oss bekräfta möjligheten av ett värdigt liv. Det är en tragisk värdighet som denna historia visar oss, men den kan ge styrka. I betraktandet av detta kan något av storheten nå även oss, mitt i de invecklade problem, osäkra utsikter och hårda inre slitningar som präglar vårt liv och den tid vi lever i." Det är sällan självprövningar mynnar ut i så anspråkslösa tankar.

HERBERT TINGSTEN